

УДК 378.04:502/504

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283385](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.31.283385)

ОЛЕКСІЙ ОРЛОВСЬКИЙ

ORCID: 0000-0001-7488-2024

МАРИНА ДЯЧЕНКО-БОГУН

ORCID: 0000-0002-1209-2120

ТЕТЯНА ШКУРА

ORCID: 0000-0002-5087-369X

ЛЮДМИЛА ГОМЛЯ

ORCID: 0000-0002-0462-9338

ВІКТОРІЯ РОКОТЯНСЬКА

ORCID: 0000-0002-7608-0989

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 101 ЕКОЛОГІЯ

Нинішній стан суспільно-економічного розвитку країни скеровує сучасну освіту на формування і розвиток компетентностей у суб'єктів освітнього процесу. Адже, суспільство потребує компетентних фахівців у відповідних сферах діяльності, конкурентоспроможних на ринку праці (Рибалко & Гулько, 2020, с. 37-42) Формування фахових компетентностей у здобувачів спеціальності "Екологія" має бути спрямоване на підготовку фахівців з глибоким розумінням принципів екологічної науки, здатних до аналізу екологічних проблем та розробки раціональних рішень для їх вирішення.

***Ключові слова:** фахові компетентності, екологія, здобувачі вищої освіти, результати навчання*

У зв'язку зі зростаючим антропогенним навантаженням на навколишнє природне середовище, що пов'язано із забезпеченням життєдіяльності сучасної людини, досить гостро постає проблема збереження біологічної різноманітності, що можливе лише за умови екологізації всіх сфер діяльності людини. Вирішення екологічних проблем доквілля, або ж призупинення негативного антропогенного пресингу на навколишнє середовище значною мірою залежить від екологічної грамотності населення і рівнів екологічної культури кожної людини. Саме тому серед сучасних природоохоронних концепцій першочергово постають завдання екологічної освіти та виховання сучасної людини (Смоляр & Ханнанова, 2014, с. 228-231).

На сучасному етапі розвитку суспільства підготовка фахівця-еколога є одним із найважливіших освітніх завдань, оскільки від її якості та ефективності буде в значній мірі залежати майбутнє нашої держави. Для забезпечення успішної її реалізації необхідно розробляти освітні програми відповідно до стандартів та навчальні програми освітніх компонентів згідно з вимогами часу, міжнародними принципами, можливостями закладу, потребами регіонів та відповідних нормативних документів (Ханнанова, 2020, с.380-381).

Підготовка висококваліфікованих фахівців в галузі Екологія, вимагає дотримання особливостей вказаних у Стандартах вищої освіти України для першого (бакалаврського) та другого (магістерського рівнях). Невід'ємною складовою у процесі підготовки здобувачів за напрямком Екологія є формування різних типів компетентностей, серед яких особливу увагу варто виділити фаховим компетентностям.

Згідно з психологічним словником, "компетентність" (*competency*) трактується як психосоціальна якість, що означає силу та впевненість, спричинені почуттям особистої впевненості і корисності, і сприяє усвідомленню людиною своєї здатності ефективно взаємодіяти з оточенням. У педагогічній літературі категорія "компетентність" представлена як центральний конструкт, що включає результати навчання (знання, вміння, навички), а також систему ціннісних орієнтацій, що охоплює когнітивну, операційно-технологічну, мотиваційну, етичну, соціальну і поведінкову складові. Як досвідченість суб'єкта в певній життєвій сфері тлумачить компетентність І. Бех. Заслугує на увагу концепція "інтегрованого розвитку компетентності", розроблена шведськими й американськими вченими (В. Чапанат, Г. Вайлер, Я. Лефстед). Розвиток компетентності фахівця тут пов'язується з інтеграцією інтелектуальних, моральних, соціальних, естетичних, політичних аспектів знань та умінь (Зікій, 2017, с. 28-32).

На думку Г.В. Єльнікової, фахова компетентність – це «сукупність знань, умінь, здібностей і готовності особистості діяти в складній ситуації й вирішувати фахові завдання з високим рівнем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності» (Єльнікова, 2010).

Отже, ефективність формування фахових компетентностей студентів-екологів залежить від багатьох чинників (рівень теоретичної підготовки, мотивація до навчальної діяльності, здатність критично мислити, застосування форм, засобів і методів практичного навчання, єдність цілей та змісту навчання, організаційно-практичних умов практики та функцій практичного навчання тощо).

Стандартом вищої освіти України в галузі знань 10 – «Природничі науки», спеціальності 101 – «Екологія», передбачено формування спеціальних (фахових) компетентностей. На першому (бакалаврському) рівні виокремлено такі:

- K14. Знання та розуміння теоретичних основ екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування. K15. Здатність до критичного осмислення основних теорій, методів та принципів природничих наук.

- K16. Розуміння основних теоретичних положень, концепцій та принципів математичних та соціально-економічних наук.

- K17. Знання сучасних досягнень національного та міжнародного екологічного законодавства.

- K18. Здатність до оцінки впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища та виявлення екологічних ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю.

- K19. Здатність до використання основних принципів та складових екологічного управління.

- K20. Здатність проводити екологічний моніторинг та оцінювати поточний стан навколишнього середовища.

- K21. Здатність обґрунтовувати необхідність та розробляти заходи, спрямовані на збереження ландшафтно-біологічного різноманіття та формування екологічної мережі.

- K22. Здатність до участі в розробці системи управління та поводження з відходами виробництва та споживання.

- K23. Здатність до використання сучасних інформаційних ресурсів для екологічних досліджень.

- K24. Здатність інформувати громадськість про стан екологічної безпеки та збалансованого природокористування.

- K25. Здатність до опанування міжнародного та вітчизняного досвіду вирішення регіональних та транскордонних екологічних проблем.

- K26. Здатність до участі в управлінні природоохоронними діями та/або екологічними проектами.

На другому (магістерському) рівні виокремлено такі фахові компетентності:

- K09. Обізнаність на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької та/або інноваційної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

- K10. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні екологічних проблем.

- K11. Здатність до використання принципів, методів та організаційних процедур дослідницької та/або інноваційної діяльності.

- K12. Здатність застосовувати нові підходи до аналізу та прогнозування складних явищ, критичного осмислення проблем у професійній діяльності.

- K13. Здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців.

- K14. Здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі здійснення професійної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

- K15. Здатність до організації робіт, пов'язаних з оцінкою екологічного стану, захистом довкілля та оптимізацією природокористування, в умовах неповної інформації та суперечливих вимог.

- K16. Здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації на основі інноваційних підходів у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

- K17. Здатність самостійно розробляти екологічні проекти шляхом творчого застосування існуючих та генерування нових ідей.

- K18. Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину.

Зважаючи на передбачені стандартом вищої освіти України, програмні результати навчання – технологія підготовки фахівців на факультеті природничих наук та менеджменту, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, спрямована на те, щоб майбутній еколог, оволодівши системою екологічних знань, вмінь і навичок міг формувати екологічний світогляд та екологічну мораль на основі екологічного імперативу, образно-модельне (варіативне) мислення як складову частину особистості на основі природничої (хіміко-біологічної) моделі антропогенного впливу на навколишнє природне середовище. Фахівець-еколог повинен вміти виконувати практичні завдання з інспектування, оцінки стану екологічних процесів і явищ, упереджувати екологічні і

техногенні процеси, пропонувати екологічно обґрунтовані технології та проекти (Смоляр & Ханнанова, 2014, с. 228-231).

Підготовку еколога фахівцями університету організовано так, щоб інформація про екологічні фактори життєдіяльності людей містила не тільки відомості про зміну екологічних ознак середовища та засоби уникнення небезпеки за дії несприятливих факторів, а також систему знань про біохімічні, фізіологічні і психологічні механізми їх регулювання та адаптації до умов впливу антропогенних чинників (Смоляр & Ханнанова, 2014, с. 228-231).

Формування фахових компетентностей відбувається повноцінно ще й завдяки особливостям практичної підготовки майбутніх фахівців. Під час виробничих, навчальних практик (загально-екологічної та ландшафтно- екологічної), роботи студентів під час проведення міських, обласних та регіональних екологічних заходів та акцій, під час виконання курсових робіт, розробки екологічних проектів та наукової діяльності студентів – формуються основні практичні навички які необхідні екологу-спеціалісту та які передбачено стандартом вищої освіти (Смоляр & Ханнанова, 2014, с. 228-231).

Студенти-екологи, які виконують наукові роботи, беруть участь і доповідають про результати досліджень на регіональних і Всеукраїнських наукових та науково-практичних студентських конференціях та конференціях молодих учених, Всеукраїнських олімпіадах з екології. Це дозволяє самостійно розробляти екологічні проекти шляхом творчого застосування існуючих та генерування нових ідей.

У процесі навчання, студенти-екологи отримують комплекс знань не тільки з фахових дисциплін, а й опановують різні теоретичні та практичні курси інтегрованих біологічних, хімічних, екологічних, та географічних дисциплін. Особливу вагу має вивчення природних біогеохімічних циклів, їх зміни та деформацію під дією антропогенних чинників, здійснюють аналіз впливу та зміни різних потоків, які суттєво впливають на природне середовище і можуть призводити до небажаних змін в екології, формуванню екологічних катастроф та екологічних проблем. Це є досить важливим при створенні освітньої програми, адже великою мірою, вивчення дисциплін, що забезпечують поетапність та почергово містять моделювання і прогнозування пізнавальної діяльності позитивним наслідком яких є створення передумов для результативного і якісного навчання екології та інших біологічних наук.

Отже, різноманітність та доцільність вивчення дисциплін основного та вибіркового компонентів, дає змогу моделювати та прогнозувати пізнавальну діяльність майбутніх фахівців на обох рівнях вищої освіти. Вдало сформоване професійне освітнє середовище успішно формує належні професійні компетентності майбутнього еколога.

Список використаних джерел

- Ельникова, Г. (2010). Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу. *Теорія і методика управління освітою*, 4. Взято з http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_4/6.pdf
- Зікій, Г. (2017). Формування фахової компетентності педагогів професійного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Проблеми трудової та професійної підготовки*, (9), 27-32.
- Рибалко, Л., Гулько, Т. (2020). Формування фахових компетентностей у здобувачів вищої освіти. В кн. *Актуальні питання сучасної педагогіки: Творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали V Всеукр. викладацько-студентської наук.-практ. конф.* (с. 37-42). Кременчук.
- Смоляр, Н. О., Ханнанова, О. Р. (2014). Концепція підготовки фахівців у галузі екології в полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г.Короленка. В кн. М.В. Гриньова (Ред.), *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXI Каришинські читання): матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (с. 228-231). Полтава.
- Ханнанова, О. (2020). Формування фахових компетентностей у студентів-екологів під час вивчення дисципліни «вступ до фаху». В кн. М. Гриньова (Ред.), *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXVII Каришинські читання): матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (с. 380-381). Полтава.

References

- Khannanova, O. (2020). Formuvannia fakhovykh kompetentnostei u studentiv-ekolohiv pid chas vyvchennia dystsypliny «vstup do fakhu» [The formation of professional competences among environmental students during the study of the discipline "introduction to the profession"]. In M. V. Hrynova (Ed.), *Metodyka navchannia pryrodnych dystsyplin u serednii ta vyshchii shkoli» (XXVII Karyshynski chytannia) [Methods of teaching natural sciences in secondary and higher schools" (XXVII Karyshyn readings)]*: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 380-381). Poltava [in Ukrainian].
- Rybalko, L., & Hulko, T. (2020). Formuvannia fakhovykh kompetentnostei u zdobuvachiv vyshchoi osvity [Formation of professional competences of higher education students]. In *Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky: Tvorchist, maisternist, profesionalizm [Current issues of modern pedagogy: Creativity, skill, professionalism]*: materialy V Vseukrainskoi vykladatsko-studentskoi nauk.-prakt. konferentsii (pp. 37-42). Kremenchuk [in Ukrainian].
- Smoliar, N. O., & Khannanova, O. R. (2014). Kontsepsiia pidhotovky fakhivtsiv u haluzi ekolohii v poltavskomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti imeni V.H. Korolenka [The concept of training specialists in

the field of ecology at the Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko]. In M. V. Hrynova (Ed.), *Metodyka navchannia pryrodnych dystyplin u serednii ta vyshchii shkoli» (XXI Karyshynski chytannia) [Methods of teaching natural sciences in secondary and higher schools" (XXI Karyshyn readings)]*: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 228-231). Poltava [in Ukrainian].

- Yelnykova, H. (2010). Kompetentnisnyi pidkhid do modeliuvannya profesiinoi diialnosti kerivnyka vyshchoho navchalnoho zakladu [A competent approach to modeling the professional activity of the head of a higher educational institution]. *Teoriia i metodyka upravlinnia osvitoiu [Theory and methods of education management]*, 4. Retrieved from http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_4/6.pdf [in Ukrainian].
- Zikii, H. (2017). Formuvannya fakhovoi kompetentnosti pedahohiv profesiinoho navchannia [Formation of professional competence of vocational education teachers]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Problemy trudovoi ta profesiinoi pidhotovky [The scientific journal of the NPU named after M. P. Drahomanov Problems of labor and professional training]*, 9, 27-32 [in Ukrainian].

ORLOVSKYI O., DIACHENKO-BOHUN M., SHKURA T., HOMLIA L., ROKOTIANSKA V.

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF STUDENTS OF THE SPECIALTY "ECOLOGY"

The current state of the country's socio-economic development directs modern education to the formation and development of competencies in the subjects of the educational process. After all, society needs competent specialists in the relevant spheres of activity, competitive on the labor market. The formation of professional competences in the students of the specialty "Ecology" should be aimed at training specialists with a deep understanding of the principles of ecological science, able to analyze environmental problems and develop rational solutions for solving them.

The current state of the natural environment and the trends in solving environmental problems at the regional and national levels, including in the Poltava region, put new tasks in the field of staffing the important ecological sphere with specialists of a new generation capable of ensuring the preservation, reproduction and rational use of natural resources and technologies of industrial and agricultural production. One of the real and productive sources of providing the professional field with such specialists is university education in the field of "Ecology" training, which provides for the training of highly qualified personnel in the field.

In connection with the manifestations of the components of the ecological crisis in the Poltava region, ecological troubles, the need to preserve natural complexes and their components, optimization of the regional nature reserve network, the development of a regional eco-network, the implementation of environmental and educational activities among various population groups, there was an urgent need for the training of specialists. Department of "Ecology" on the basis of V.G. Korolenko Poltava national pedagogical university.

Keywords: professional competences, ecology, students of higher education, learning results

Стаття надійшла до редакції 27.03.2023 р.

УДК 377:364-2:616-05

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.31.283392](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.31.283392)

ЮЛІЯ ОСТАПЕНКО

ORCID: 0000-0002-7716-0227

ЗФПО «Київський міський медичний фаховий коледж» ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР

Формування комунікативної компетентності медичної сестри сприяє її ефективній професійній діяльності. У статті схарактеризовано компетентнісний підхід, проаналізовано зміст понять «компетентність» та «компетенція»; розглянуто питання комунікативної компетентності та її місце у підготовці майбутніх медичних сестер під час фахової підготовки.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, комунікативна компетентність, медсестринський процес

Постановка проблеми. Підготовка фахівців у сучасних закладах освіти здійснюється на основі компетентнісного підходу. Завдяки йому студенти опановують певні компетентності, які допомагають